

Režisér Příbyl: Vyprávím o lidech, ne o holocaustu

14.03.2009 14:40 Rozhovor Aktualizováno 15.03. 15:44

Like

Mravenčí práce na čtyřdílném dokumentu Zapomenuté transporty trvala Lukáši Příbylovi deset let. Mapoval osudy českých židů, kteří prošli peklem vyhlazovacích táborů v Lotyšsku, Estonsku, Bělorusku a východním Polsku. Našel všechny žijící pamětníky – rozetě ve dvaceti zemích čtyř kontinentů. Poslední část cyklu o transportech do Polska letos figuruje v Hlavní soutěži festivalu Jeden svět.

VŠE O FESTIVALU NAJDETE [ZDE](#)

K problematice Zapomenutých transportů vás přivedla rodinná historie, příběh dědečka, který přežil jeden z polských koncentračních táborů. Jaké byly osudy vašich dalších příbuzných?

Odpověď na tuto otázku je bohužel stručná. Zahynuli, takže jejich osudy a to, co před smrtí zažili, se už nikdo nedozví. Zním jen nějaké fragmenty jejich příběhu, kde a kdy zemřeli, to je ale všechno. K této problematice mě přivedlo zjištění, že když jsem se začal zajímat, kam to byl děda deportován, odpověď jsem nenašel. V odborné literatuře o tom táboře nebylo prakticky nic. Tak jsem si řekl, že ty informace dohledám sám.

Když jste začal mapovat příběh vlastní rodiny, věděli jste, že máte před sebou materiál na dokument, anebo ten nápad přišel až poté, co jste se ponořil do studia historických dokumentů?

Ona to byla spíše taková progrese. Při tom pátrání jsem si uvědomil, že míst, kam byli deportováni čeští židé a o kterých se vůbec nic neví, je celá řada. Začal jsem shromažďovat informace, fotografie a dokumenty a když jsem se setkal s prvními svědky, lidmi, kteří ty tábory a ghetta přežili, uvědomil jsem si, že jejich osudy jsou tak neobyčejné, dramatické a tolik

vzdálené tomu, co jsme si zvykli vnímat jako „běžný“ příběh přežití holocaustu, že jejich zážitky pouze zapsat prostě nestačí. To je dobré pro historiky, těch je ale hrstka a i sebelepší psané studie většinou jen sbírají prach na policích univerzitních knihoven. Já jsem chtěl zprostředkovat osudy těch lidí všem. Ti lidé jsou výjimeční, jsou to osobnosti, věděl jsem, že musím zachytit nejen jejich slova, ale i tváře, gesta, charisma... Historie mě sice zajímá, ale lidi mě zajímají daleko víc a ze všeho nejvíc mě baví vyprávění příběhů. A každý z těch jejich by vydal na hollywoodský trhák. Navíc to, co vykládají, není jen historie židů za holocaustu, je to obecný příběh chování lidí v extrémních podmínkách. Život, smrt, láska, zrada... to jsou obecná témata. Proto se trochu bráním, když se někde řekne, že moje filmy jsou o historii holocaustu. Jsou hlavně o lidech, jejich rozhodnutích, myšlení, vůli žít. I když za těmi filmy jsou tisíce hodin badatelské práce a každé slovo svědků je velice pečlivě dokumentováno unikátními vizuálními materiály, historie v nich tvoří vlastně jen pozadí, jejich hlavními hrdiny jsou lidé.

Našel jste neuvěřitelných sedmdesát pamětníků po celém světě. Jak reagovali, když jste je požádal o spolupráci?

Z několika desítek tisíc lidí deportovaných z Čech a Moravy do míst, o kterých vyprávějí moje filmy, se konce války dočkalo méně než 270. Podařilo se mi dohledat osudy téměř všech z nich a buď potvrdit, že už zemřeli, nebo je najít. Sedmdesát jich bylo ještě naživu, tak jsem je všechny natočil, ve dvaceti zemích čtyř kontinentů.

A jaké tedy byly jejich reakce?

Samozřejmě rozdílné – někteří s rozhovorem souhlasili relativně rychle, velká většina se zdráhala, ale postupně se nechala přesvědčit a v několika případech to přesvědčování trvalo třeba i dva roky, kdy jsem si postupně musel získat jejich důvěru. Ale vlastně jsme těch pamětníků natočili daleko víc. Sedmdesát bylo českých židů, ale točili jsme i s místními židy, místním obyvatelstvem a v některých případech i s lidmi, kteří se na vyhlazování Židů osobně podíleli, strážných z koncentračních táborů, a podobně. Celkem to jsou stovky hodin natočených rozhovorů.

Co pamětníky spojovalo?

Jedině to, že téměř nikdo z nich o své zkušenosti nemluvil.

Dokonce se v řadě případů jejich vlastní děti o osudech svých rodičů dozvěděly až ode mne. Na premiéru posledního filmu cyklu na Jednom světě přišel i můj daňový poradce. Po představení mi řekl, že s jedním z přeživších, který v tom filmu mluví, po válce osm let pracoval a byli přátelé, ale o jeho válečném osudu celou dobu vůbec nic netušil. To je úplně typické. Ti lidé o tom prostě vůbec nemluví. Ale mám za to, že je toho víc rozdělovalo, než spojovalo. Jednak vzdálenost, protože jich přežilo tak málo a žijí nebo žili rozseti po celém světě. Když jste jediný, kdo přežil z celého transportu, tak také nemáte nikoho, s kým byste si mohl své zážitky vyměňovat, porovnávat. Jejich zkušenost je často natolik odlišná, že mají jen málo společného s jinými přeživšími z těch „velkých“ táborů. Někteří z lidí mi dokonce přiznali, že nikdy nevyprávěli i proto, protože se cítili „přehlíženi“. Protože o nějakém obskurním táboře někde u Lublinu nikdo nikdy neslyšel, řada lidí má pocit, že to třeba v Osvětimi muselo být horší, protože o té slyšeli. Je to samozřejmě nesmysl, protože utrpení se nedá porovnávat, ale hodně lidí tak uvažuje, a tak se tito lidé ještě více uzavřeli do sebe.

Každý z dokumentů je zaměřený trochu jinak, na co jste se soustředil v části věnované Polsku?

Každý z filmů vypovídá o jednom deportačním směru, jedné z nacisty obsazených zemí, kam odjely transporty českých židů: Lotyšsku, Bělorusku, Estonsku a Polsku. Každý je o jiné skupině lidí a jiném „modelu“ přežití. „Lotyšsko“ je příběhem rodin, které se snaží uchovat zdání normálního života v šilných podmínkách řížského ghettá, kde děti cestou do improvizované školy chodí kolem šibenice s oběšenci, kde se mladí lidé zamilovávají a pod trestem smrti pořádají taneční večírky...

Bělorusko vypráví o mužích, útečích z vyhlazovacích táborů a ghett, boji se zbraní v ruce v partyzánských jednotkách, individualismu. „Estonsko“ je filmem o ženách, které přežily jen díky tomu, že přestaly fungovat jako jednotlivci a vytvořily si neuvěřitelně pevný kolektiv, ve kterém si neustále vzájemně pomáhaly a soustředěně samy na sebe, do velké míry dokázaly ignorovat děs, který je obklopoval. A „Polsko“ vypovídá o lidské samotě, kdy je člověk neustále na útěku, nemůže nikomu věřit, musí neustále předstírat, že je někdo jiný, neustále hrát – a to přesvědčivě, protože každá chyba znamenala smrt. Ve filmu tak například vypovídá pán, který byl třikrát zavřený v jednom vězení, pokaždé pod jiným jménem, atd. Ale natočil jsem film, tak ho

tu nechci obšírně popisovat, lidi to musí vidět, ne o tom číst.

Deset let jste naslouchal často otřesným svědectvím pamětníků, nepodepsalo se to na vaší psychice?

To je asi otázka spíš na lidi kolem mě, já to nemůžu úplně objektivně posoudit, nakolik jsem se změnil. Ta svědectví jsou občas otřesná, ale ti lidé samotní mají takovou vnitřní sílu a energii, že jsem si z těch rozhovorů vlastně téměř vždy odnášel pozitivní pocit. Považuji za čest, že většinu dnes mohu nazývat svými přáteli. Jen mě bolí, že jich pořád ubývá. Navíc jsem díky téhle práci poznal neuvěřitelné množství strašně zajímavých lidí po celém světě, hodně věcí jsem se naučil. A mnohokrát jsem si uvědomil, že nejdůležitější je řídit se tím, co vždycky říkal můj děda - teď cituji: „Když nejde o život, jde o hovno.“

Jak na vaše dokumenty reagují jejich aktéři?

To je pro mě největší odměna. Všichni, kteří to viděli, mi řekli: Tak to opravdu bylo. Pro mě to byl obrovský zážitek sledovat, jak se třeba paní, které přežily tábory v Estonsku, poznávaly na fotografiích z táborů z roku 1942, po šedesáti letech viděly na snímcích kamarádku, která tam zahynula... Od těch lidí samých vlastně přišla ta úplně nejlepší odezva, jakou si člověk mohl přát.

A diváci?

Trochu bojujeme s určitým předsudkem, protože hodně lidí má už předem danou představu, co uvidí. Jsou uvyklí na televizní dokumenty o holocaustu, kterých jsou desítky a dost často jsou si podobné. Pak, když vidí *Transporty*, jsou překvapeni, že do jejich konceptu „filmů o holocaustu“ nezapadají. Takže od lidí, kteří *Zapomenuté transporty* viděli, jsme se zatím dočkali veskrze kladné odezvy. Ale nejlepší obecenstvo jsou mladí lidé. Vnímají totiž ty filmy prostě jako lidské příběhy, drama, ne jen jako věc, která je poučuje o historii. A to je to, čeho jsem chtěl dosáhnout. Nevím, jestli je to proto, že už toho o druhé světové válce tolik neví, takže si do toho nic neprojektují, nebo protože jsou nejtotevřenější, každopádně je to moc fajn publikum.

Zapomenuté transporty do Estonska měly obrovský úspěch na festivalu v Palm Springs a na festivalu židovských filmů v New Yorku. Kde všude jste měl možnost prezentovat?

Celý cyklus je dokončený teprve teď, takže s cestováním po festivalech vlastně začínáme. Velký úspěch jsme měli v Karlových Varech, kde se film několik dnů držel na špici diváckého hlasování a pak skončil v obrovské konkurenci desátý a jako první z českých filmů. V Palm Springs bylo mezi více než dvěma sty filmů i šedesát filmů nominovaných jednotlivými zeměmi na Oscara a organizátoři mi řekli, že *Transporty* dostaly v diváckém hlasování jednu z úplně nejvyšších známek. Za dva týdny jdou *Zapomenuté transporty* do hlavní soutěže na mezinárodním filmovém festivalu v Clevelandu, řada dalších festivalů nás oslovila – to je vždycky dobré znamení, když prestižní festivaly oslovují vás, ne vy je.

Foto: Jeden svět, Robert Zlatohlávek

Autor: [Marie Frajtová](#)

Související články

- [Květiny, proslovy a Václav Havel. Jeden svět skončil](#)
- [Banality, které zavánějí kriminálem](#)
- [Režisér Petr Lom: Dopisy prezidentovi se jmenovaly jinak](#)

[Tisk](#) [Poslat](#) [Sdílet](#) [Nahoru](#)

Diskuze

Nejdiskutovanější názory

- 68 hlasů [Ač na DVD vychází jeden škvár za druhým, tyto dokumenty jsem nikde ...](#)
- 66 hlasů [Veliké poděkování za tuto práci, je mnoho černých míst a tímto jste...](#)
- 63 hlasů [Zase švindlcaust nemluví se o tom holocaustu trochu moc? Četl jsem...](#)
- 57 hlasů [Lukáš Příbyl: Uzasna prace a nesmirne dulezita. Dekuji MOC za...](#)

[Vstupte do diskuze](#) (4 příspěvků)

- [Diskutujte s fanoušky Týden.cz na Facebooku](#)

